

Ів. Гончаренко

(Франція)

Літературні пелюстки

(Інтелектуальна еліта)

Існує багато річей на світі, яких наша „еліта“ не бачить, а відомо, що щось зрозуміти це значить відчувати та вглядіти в свій час. Вона заколисує себе ілюзіями, що встане мати будь-яку думку або думку; не добачує, що остання мусить бути одухотворена контактом річей і що справжній талант міститися в умінні затриматись на осередковій точці, де думка та чин споріднюються; що справжня воля полягає: уміти вдарити по головному нерві великим п'ястком. „Все залежить від людини. Вона може, коли цього хоче, відіграти дуже велику роль.“ Тепер я не маю наміру (каже Клемансо з приводу видання „Echo National“) вступати до бійки. Дам бійку, коли прийде година. Тоді я вдарю великим п'ястком“ (Gen. Morgesq. „Clemanceau au soir de sa vie“. Plon-Paris, 1933). „Першою якостю політичного діяча, що прагне кермувати своєю країною, вважаю він характер“, бо тільки характер веде людей до зрозуміння життєвих явищ.

Колиж ми хочемо здійснити те, що „зрозуміли“, явище набирає карикатурного вигляду, рухливий потік життя випереджує наші думки, а заки ми опам'ятаємося, факти залишаються позаду нас. А все тому, що „об'єктивна“ та „абстрактна“ кількість стала в нашому уявленні виразником людини; тому що ми звикли зноситись при допомозі обмінної монети, надто вищербленої та стертої, яку носимо в кишеннях нашого мозку, та якій на ім'я є квантум.

Стали ми не собою, а часткою маси: соціалістами, комуністами, інтернаціоналістами, пацифістами і пр. Принцип абстрактної арифметики вкрався до приватного і публичного життя. Фердинанд Фрід, основоположник журналу „Die Tat“, голова Єнської школи расизму, автор праці „Кінець капіталізму“ (Ferdinand Fried, „La fin du capitalisme“ Grasset, Paris 1932) стверджує, що соціалізм спричинився до того, що особистість, внутрішня інтимна сталість, завдяки якій людина сіє навкруги себе почування твердості та глибини, почала заєпадати. Важними для нас стали не реальність життя, не особистість, характер, воля, а девіза — лібералізм, демократизм, егалітаризм, парламентаризм, все те, що випливає з рівності одного шеляга з другим. Повсталий з грошового обрахунку, цей квантитативний стан затуманив наші мозки, ми перетворились у пересічний тип людини, що нічого не винаходить, не

відшукує в своїй душі твердої формули життя, що ступає по землі безособовою ногою. Замість активно провадити життя, замість заглибитися з головою в працю та проблеми майбутнього, ми, захмарені московсько-жидівським талмудом, перетворюємось у „нового-чоловіка“, який відрізняється від старого браком особистости, бо його енергія, се енергія машини; відсутністю думки, бо інші думають за нього.

Ми перетворились, каже Р. Жоліве*) в буріданового осла. Скрізь де можнаб дещо штовхнути далі, виринає бар'єра публики, що любить пересічне, клішу. Скрізь флюктуація, типічна несталість, безнастанна диспозиція приймати компроміси. Щодня продаємо свою особистість, бо в суті річи не посідаємо жадної. Втративши характер, розглядаємо великі проблеми епохи мов купу паперових листків. Подібна еволюція в українській духовості є небезпечною, бо стала свідомою. Індивід, оглушений фразою рівности, осліплений ідеалами демократизму та лібералізму, перестав навіть собі уявляти, що його заковано в ланцюг неволі.

Треба бути сліпим, щоби не бачити того новітнього руху, що обіймає в наш час усі європейські нації, якого суть впливає з динаміки життя. Ніцше мав рацію, коли казав „мене зрозуміють після майбутньої великої європейської війни“. Він не помилився. Навіть республіканська Франція починає цікавитись ним: низка перекладних та оригінальних праць**) про нього, свідчить, що французька інтелектуальна еліта починає усвідомлювати собі вагу ніцшевих ідей. „Що ви зробили з людини? запитує Ф. Ніцше. Ви з гордістю говорите про свої „модерні ідеї“, демократичні завоювання, про свою чутливу філантропію, але все це закінчується заглушенням найвищих чеснот людини, найцінніших та найрідкішних типів, нарешті приходом світу пігмев". Цей світ пігмев, голих душ, бачимо навколо себе, але „голе тіло може бути гарним, але ніколи гола душа“ каже сучасний, видатний французький романіст Жан Фаєр.

„Об'єктивному“ думанню ми мусимо протиставити нову філософію, яка не відокремлялася від життя; в якій думка заангажовалаб усе наше ество; мусимо відшукати новий тип людини, який потрапивби розв'язати жорстокі проблеми, якийби жив, який „підіймавби руку та клав стопу мовби існування було трагедією, в якій він повинен відігравати ролю героя“ (Ф. Ніцше); який бувби справжною пристрастю незвичайної душі, страшний голос якого виринавби

*) L'Europeen, лютець 1933.

**) 1. Ernest Bertram, „Nietzsche“. Editions Rieder Paris 1932 (пер в нім.) 2. Lou Andreas-Salome, „Nietzsche“ Grasset Paris 1932. 3. Stefan Zweig „Nietzsche“ Librairie Stock, Paris 1931. 4. Nietzsche, Lettres. Libr-Stock, Paris 1931. 5. La vie de Frederic Nietzsche d'apres sa correspondance. Rieder Paris 1932. 6. Charles Andler, Nietzsche sa vie et sa pensee. Editions Bossard, Paris 1932

з основ розпучливої самотності; який внісби інтензивне підсоння пристрастної думки, де всяка проблема виростає в стані жорстокого напруження, який зробивби з життя патетичну, героїчну та небезпечну епопею пригод, відобразивби рішучу роль у вічній праці творення людини людиною: який мігби вимовити „Я знаю мою долю. Настане час коли з моїм іменем злучиться спогад чогось страшного, спогад кризи... Я не є людиною, я є динамітом“ (Ф. Ніцше).

Мусить народитись новий тип людини, який свідомо заперечивби сучасний нігілізм та його знищив; ставби радісним вістуном нової Євангелії. Цей тип людини мусить виправити в собі хиби свого народу, бо в ньому закінчується нація. Цей тип людини мусить бути свідомістю та волею. бо він закінчує свідомо те, що нарід починає помацьки. Смішно булоб вимагати від кожної людини вчених митикувань, які повинні привести її до правди. Але хтож може схопити сутність життя, як не інтелектуальна еліта, що затримала в собі культ морально-волевих цінностей? „Істина казав І. Тен у 1872 р. се велика Сила, що провадить людсьми та світом, се Сила, що єдино є творчою та родючою. Сила, що підтримує суспільство, одушевлює волю, родить майбутнє, це — великодушне почування, любов до вітчизни, до дітей; бажання бути корисним, бажання сприяти якомусь творові, що живби поза нами“. Маси потребують чулого та переконуючого голосу, який вмовивби в них переконання, що „існує героїчний світ принаймні в царині можливостей, світ великих особистостей, кремезних характерів, що бридяться ховатися під покришкою суспільної гієрархії за книжними текстами.“

Всяка цивілізація творилась волевою елітою, що покорила слабі раси. „Це завжди було й буде“ каже Шарль Андлер. Володарі ситуації творять мораль войовничу ба навіть криваву, яка стає зголом першим пнем лицарства. Це ми бачили у греків, кельтів, японців, у французькій, німецькій та англійській аристократіях. Ця еліта творючи мораль, творила й свою релігію, своїх богів. У греків Діонізії був богом, що представляв з себе внутрішню профузю, вони передали його нам у найкращих героїчних формах та апольонських образах. Уярмлена раса теж має свою мораль: мораль непорушности або — коли невідьники починають бунтуватись — мораль рівности, егалітарних вимог. Але не до неї треба стреміти.

Наша псевдо-еліта гадає, що вистане одного розуму, щоб вийти переможцем в боротьбі за існування. Забуває вона, що завдання розуму полягає в схопленні постійного, означеного і докладного, в той час як життя є одмінним і рухливим. До життя можнаб пристосувати „*παντα ρει*“ грецького філософа: те що скоїлось, не повернеться ніколи назад. „Ми, каже Х. Бергсоа, гаразд відчуваємо, що жадна з категорій на-

шої думки не пристає точно до річей життя. Даремно ми штовхаємо живе в ту чи іншу рамку; рамки тріщать; вони за- надто вузькі, грубі для того, що ми хочемо туди встромити". Велику акцію годі переїняти нашим розумом. Завжди якийсь первень висмикується з під нашої уваги.

Але коли інтелект не має цілковитого впливу на чин, проте приймає в нім не аби-яку участь. Опрацьовуючи наперед дані, він висвітлює їх, спредизовує, зменшує поле помилок та вводить якусь сталість у море невідомого. Коли інтелект постачає нам теоретичне, загальне, абстрактне знання, інтуїція, навпаки, вводить нас у ділянку практичних конкретних почувань. Без інтелекту не може бути мови про логічне вязання та ясний осуд, але без інтуїції не може бути глибокого переймання та творчого імпульсу. Інстинкт є здібність що лучить нас з природою та й поточна мова надає великої ваги інстинктові. Коли політик, діловик, воєк розуміються на справі, кажемо, що вони посідають „почуття реальности“, „талант“. Ніщо не в стані заступити в чині цього зусилля самої природи. Великі знавці військової справи усвідомлювали собі завжди значіння інстинкту. Александр Македонський називав його „своєю надією“, Цезар — „своєю фортуною“, Наполеон — „своєю зіркою“.

Всяка акція вимагає сполученого зусилля інтелекту з інстинктом. Миж звичайно нехтуємо одним або другим боком. Переконаючись, що розум не в стані розв'язати всього питання життя, впадаємо в безчинність на зразок Багратіона з „Війни і Мира“, який „старався лишень надати тому, що творилось випадково або з необхідности, вираз актів, виконаних згідно з його наказом та намірам. Тішимо себе тенденціями до найменших зусиль.

Але розуму та інстинкту для інтелектуальної еліти — за мало, треба, щоб вона посідала ще авторитет. Запитали раз маршала Петена, що в чині видається йому найтруднішим? „Наказувати“, відповів він, бо справді втручання людської волі в біг подій має щось божесько дивного. Еліта мусить полишати на всіх душах свою живу печать, волю, одушевляти їх, збільшувати ефект дисципліни при допомозі морального вмовлення, кристалізувати навкруги себе все, що жевріє в цих душах як віра та потенція.

Але чим є ці риси, якщо не самою особистістю, її джерелом та потугою? Потужні особистости не вкладаються в поверхові рамки нашого ялового виображення. Треба ще чогось іншого, щоб у нашій суспільності відбувся перелом, як він відбувся в німецькій на користь не „клерків“ (Ж. Бенди), а на користь культу, що обєднує, звеличує все національне. Треба відмолодити ідеал, спираючись на вивчення минувшини, створити волеву еліту, а ферментом для неї може бути лишень характер, чеснота важкої

доби. (Charles de Gaulle, Le fil de l'épée, Paris. Berger-Lev-gault, 1932).

Характер надає акції певної виразності. „Далекий від того, щоб критися за гієрархією, ховатися за текстами, він має пристрасть хотіння, є жадним рішення. Він обіймає акцію з гордістю господаря. Коротко, — переможець, який знаходить унутрі свій пал та точку опори; грач, який шукає не так виграної, як успіху та виплачує свої борги власним грошем, людина характеру робить акцію шляхотною; без неї мертве невірницьке завдання, з нею — божеська гра героя“.

Тільки з характеру народжується вищий первень, творча доля, божественна точка вміння щось підприйняти. Як талант полишає на артистичному творі відрубну печать виразу, так характер залишає на первнях чину свій властивий динамізм.

М. П.

Золотий вік

(Marées: Das goldene Zeitalter, Ölgemälde.

Спинився лет часу — залякли хвилі —
У сумерку вовтузиться живло —
Немає райдуги на небосхилі —
Злучила сутінь все: — добро та зло.

Позірна у просторах рівновага:
Заснув вітрець — дрімає океан —
Зараза, боротьба, жага, відвага
Завмерлі сплять, мов вигаслий вулькан.

В півсутінках куняють сірі тіні,
Мов привиди — безкровні опирі.
Це люд безвольний — нагі манекіни
Юрбою вкрив ліси та пустирі.

Старе і молоде чекає манни,
Мов раб-єврей на згарищах пустель —
Над всім кружляє чорний дух нірвани,
Та мертвий місяць вигляда з-за скель.

В бючках створінь потух вогонь у крові —
Вкриває старість личка немовлят
Усіх давлять незримії окови...
У гробі камянім живучі — сплять.

Простір і час здрімнулися на хвилю —
Не розрізняє противенств живло,
Ні бур, ні райдуги на небосхилі.
Убила тиша все: — добро та зло.